

DESCRIPCIÓ D'UN LLIBRE: "SOL, I DE DOL"

per Pere Gimferrer

En publicar
l'entrella d'en Ferris,
Davant la vida,
en dels objectes
que, de vegades,
el poeta compon
amb pedres del
cap de Cros
i sempre marines.

Aquesta nota només pretén de ser la transcripció d'unes quantes remarques dictades per la lectura mateixa del llibre. Principalment, la meua tasca en aquest cas ha consistit a isolar fragments del text i establir-hi relacions, per tal de posar en relleu algunes constants temàtiques i expressives del volum, i subratllar-ne la unitat pregona.

Sol, i de dol s'obre amb un sonet que eructa l'actitud central del poeta —actitud d'atur, d'interrogació, d'indagació metafísica—, que serà l'eix de tot el llibre. Aquest sonet parafraseja en part un de molt conegut de Petrarca (*Canzone*, «in vita di Madonna Laura», 30), sonet que ha estat molt imitat en diversos àmbits literaris (en castellà, n'és un resó el vers de Francisco de la Torre «Solo y callado y triste y pensativo», llibre segon, sonet 17, per exemple). Vegem, confrontats, els passatges coincidents del sonet de Foix i el de Petrarca:

PETRARCA

*Solo e pensoso i più d'overoi camp
vo mesurando a passi tardi e lenti...*

FOIX

*Sol i de dol, i amb veneta gonzella,
En veig sovint per llacunes soltades*

...Vere quina meravella
D'astre ignorant m'adrec passos retuts?

(Em penso que les equivalències pensoso—de dol i tardi/ e lenti—retuts no auríaran pas massa temeràries. Altrament, Foix mateix havia citat el primer vers del sonet de Petrarca com a epígraf del sonet que obra *Kita*.)

Sonet de contemplació i de reflexió: el llibre sencer serà un moviment pendular entre acció i reflexió, entre l'home de pensament i l'home actiu, entre l'home lúdic i l'home metafísic. L'actitud inicial respondrà —fins i tot amb un planteig estètic paral·lel—:

*Bru i descolat, i descolat, d'aventura,
En dia loac, per les platges desertes
Errava sol...*

(5,1-3)

(Dins les referències citant el número d'ordre del sonet dins el llibre i el número del vers en el sonet del cas.)
O també:

...quan solís per la duna
Després la mar i an trob...

(9,1-2)

...en soltaris quers
Lluny de la mar, canit, passos severa,
Pic de temors...

(11,2-4)

Els dos sonets que segueixen exposen un ideal artístic: l'equilibrat, de a dir, el clàssicista (un clàssicista humanista, però no mai el dels antics, sinó el «Dels qui se vulg parlarre solt-rà» (2,3), de a dir, Lluís i March, que el poetaamenta tot aquell, o els provocals i els toscans, amentats en el pòlog). Aquest ideal artístic es correspon amb un ideal humà: el poeta, bastint un sonet —al quart del volum— a l'entorn d'una constant oposició de contraris, es demana: «El real, doncs, què és? i conclou:

...I en ve, què vol,
Ni el soltós sap. I oposen cor i ment!

(4,13-14)

El sonet següent (5) s'obre, com hem indicat abans, amb una imatge que ja conecim: el poeta que camina pensatiu per un paisatge desert, abstracte. El poeta «imagines insertes/ Formes sense aera i nom, i llur pintura» (versos 3-4). De sobte, aquests imatges s'animen, endevinen reals (el procés imaginatiu i l'ocurrirí mari fan pensar en alguns tòpics de Gortruís [1827]). El poeta veu «Hores estranyes amb les testos obertes» i «en col de nit test darr llur figura» (notem la rima interna d'aquest darrer vers, el vuitè del sonet, procediment estilístic molt important a *Sol, i de dol*, i essencial en la quarta i cinquena parts del llibre). Alhora, «el sorry» (un altre mot clau del llibre) es demana si les imatges vénen del món real o de la consciència mateixa del poeta. Aquest és un dels temes centrals de la poesia folklòria, i el seu abast pot ser encara més ampli:

Les ficcions —i jo en visc!— fan esclure
La ment, o són els seus canins celestes?

(5,13-14)

En el següent sonet, el poeta afirma el seu arrelament dins la poesia antesa com a requèsta metafísica, i es contraposa a l'home desarrelat, de a dir, a l'home sense evolutiva. És interessant establir un paral·lelisme entre aquest sonet i un altre

Col·lecció destinada a posar en contacte el públic català culte amb la seva pròpia cultura (la història, la llengua, la literatura, la filosofia, les formes de vida, la relació dels homes amb la terra, etc.).

El mallorquí i la llengua autòctona és una aportació a la tasca de bastir una història total de la cultura catalana, que no es limiti a alguns continguts, ni a alguns autors determinats, ni a alguns períodes concrets, que no s'acostumi a mirar vers el passat, sinó que tingui sempre ben present el futur.

La llengua catalana abir i anir ofereix la llengua i l'evolució històrica del català com a vàlida expressió d'un poble, la figura i l'obra de Pompeu Fabra, l'anàlisi de la situació real del català, els problemes de l'adopció del català com a llengua literària. Aquesta trilogia és desenvolupada en una sèrie d'articles, en uns notes curtes, però escrites sempre amb la vivència del qui veu que la seva pròpia llengua s'obligui el llac que, en justícia, li pertoca.

Aproximació a la història del teatre català modern. Recull diversos treballs estructurats seguint les principals línies de força del teatre català modern. Cada una de les parts en què es divideix el llibre (l'obra del origen del teatre català modern, En capítol de filosofia del teatre català modern i Els nous camins del teatre català) és iniciada per una breu visió de conjunt del període considerat, i és seguida pel que s'agrupen il·lustrant, com a tapers de color, algunes de les seves característiques.

El clàssic i la literatura catalana moderna. Llibre concebut per Josep Maria Soler, completat en conjunt de cinc treballs dedicats a l'eterna de la tradició clàssica en la literatura catalana, del Romanticisme al Noucentisme. Manuel de Cabanyes, Josep Miquel Guàrdia, Joan Sardà, Verdugue, Pompeu Gener, Tarradellas, Costa i Llobera, Eugeni d'Ors i, sobretot, Miquel i Ribes, organen de dos importants eixos sobre les relacions de la literatura catalana amb els corrents ideològics o treballs del Modernisme i l'eterna i el clàssic, crítica del Gènere epigràfic de Massagell.

veient en català de 12 x 18 cm.

biblioteca de cultura catalana

edicions catalanes a partir de l'any 1451. heracliana

—un dels més coneguts del volum— tots dos, de fet, contenen en darrer terme una afirmació d'arraïment en el propi país, per bé que en el segon cas sigui molt més palosa. Hi ha un altre confrontació. Designaré els sonets pel seu vers inicial.

- «No pes brós, al trist, al delà el riu...»
 Però en qui fulg pais collis, gloriosa, i dia
 Qui res no val, i nega l'espera.
 I del complot i el plom fortorba advers,
 I del concepte, als dèus clava el viu. (15,5-8)
- «No cerc ni an aquell que, vagarés...»
 No cerc ni an aquell que, vagades,
 Per llacs esquivés o elevarés galeres,
 Cobert de pols, per les anques carreres,
 Glans febrils: «On vaig», i amb veu piora... (17,1-4)

En tots dos casos, el poeta contraposa a aquesta dispersió un arrelament: públic en un cas, ètic en l'altre:

- Pois que en doler m'emportey; i tanta d'atzars
 En las bris, sense albir, alia i riu... (16,9-10)
- Mes cerc i an aquell que diu: «Jo ad-,
 I té una llac, ni pètria i mester,
 I an'a la un tot, i acata l'ale sovora. (17,9-11)

Equilibrí entre imaginació i sensat, Classicisme equilibri, també, entre contenció i innovació, entre modernitat i tradició, tema del sonet sagient (?) que es clou amb un vers prou significatiu: «M'encita el neg i m'anava al vell», tot seguit el poeta ens transmet l'atracció de l'incògnit, de riu del misteri. El poeta es pot sentir també «intèrpret dels dèus», veu de l'ocell, del vent del món — «Jo tam la nit, però la m'emporta» (R.1) — i arriba fins i tot a descriure'ns el procés de la seva imaginació:

- La focca nit m'aparenta pissava
 I, com l'infant, hi dèuix rares mates... (18,9-10)

El sonet es clourà d'una forma inspirada:
 I one veu dir: «No aneg a les cofines». (R.14)

Aquest final, aparentment hermètic o escòric, és, de fet, al seu ben de dir pel testimoniatge personal del poeta, un collage: es tracta d'una frase sentida al carrer que, isolant-la del seu context quotidià, Foix incorporà al poema. El carvi de context suposa una operació semiòtica: la frase pren un sentit asural, d'avertir o canjar. Aquest procediment —la qüestionabilitat que, en l'ètica, endev inàlita— és essencial en algunes parts de Sol, i té el i en els poemes en prosa de Foix: vegeu, per exemple, «Vida, sou el nostre pare?» a Nostre a mà... (1972), on el procediment comprèn una anècdota senca.

Els sagients sonets contenen una afirmació de l'instat —concret en un curt epigràfic escàptic, que, d'altra banda (19,14), parafraseja, per contradicció, un dels fragments heraclitians més coneguts— i, al llarg d'un joc constant d'oposició-estat de contrària, ens parlen de l'avertura essencial i l'avertura metafísica del poeta:

- ...assaly un componis
 Entre el Neg, clar, i el deiar de mar fbrer. (18,9-11)

Esar de contradicció, el poeta pot abastar el més senec:
 ...I an als agles en roc
 Levit, com el roc davant la mar obscura. (18,13-14)

[Noteu que els finals de llacó son freqüents en els sonets de Sol, i de d'ac a més d'aquest, hi podem trobar: «en borrasca d'Ivern» (16,14), «en focca mania» (24,14), «els d'ia d'un car-boner en balra seneca» (28, 14), «compartir / Amb els estels in-nimers / el Silenci» (30,13-14).

La segona part del llibre, col·locada sota el lema «Si pogués acor-dar fuó i folia» —vers inicial del sonet que l'obre—, se centra

en els temes de l'equilibri vital, de la tensió asserenada entre l'art com a aventura del misteri i l'art com a realització harmònica del món, un món on ha estat restablert l'ideal dels antics, un món privilegiat. El poeta n'invoca els símbols: «Home, i el bou i l'Ànima immortal» (20,14); en formula el cànon: «I tot acobats al Tot, i l'Home al senty» (22,14); contraposa [sonets 23 i 24] les seves inclinacions juvenils amb el seu ferm tarannà de maduresa: acosta «la Mort, que la mesura dicta» (25,5) i ens confessa:

*Fulg el real, però la sang m'envia
I tot de bell, i el món em dona pauança*

[26,1-2]

o encara en domini:

*...si la Rab
M'afimenta el coratge i l'intel·lecte
M'és brúfol i guà, per què al traït
De voltes i color em dona desavall...*

[27,7-10]

El poeta, que postula la unitat essencial, la reconciliació de l'U i el Tot (sonet 28), capaç de resoldre les contradiccions, les tendències divergents, presenta els homes que plaeegen —fíl·lofs i arquitectes alhora— «El futur transparent, en un cel blau, / Del Temple, de la Farga i del Palau» (28,13,14). (És molt interessant de confrontar aquest sonet —un dels més denses de pensament de tot el llibre— amb els textos de Foix sobre arquitectura publicats a «La Publicitat» de 1932 a 1935 i sobre particularment a *Mors i natura* o «Estat del seu» (1971), per bé que, segons la cronologia que dona el poeta, els sonets més moderns de Sol, i de dol són de 1927, llevat dels de la darrera part; el corrent d'idees és tanmateix idèntic.)

Aquesta secció del llibre es clourà amb dos sonets molt significatius. L'un —«Tot som il·lencs de Terra de Jove»— anticipa el món juvenil i diuini de la quarta i cinquena part del llibre (ja abans —33,13— Foix ens ha parlat del «ball pirric») amb una imatge esportiva típica de les avantguardes dels anys vint i trenta. Finalment, el darrer sonet de la secció és una nova afirmació, noble i greu, d'arrelament en el país, relacionada amb la que abans assenyàvem als sonets 5 i 17:

*No pas l'atzar ni tampoc la impostura
Han fet del meu país la dolça terra
On viu i on pens morir...*

[38,1-3]

La tercera secció és la més breu del llibre: sis sonets només, de tema amorós. Anirà i metafísic alhora: el món es troba ara reconciliat per la fusió de dos éssers. Les seccions quarta i cinquena, en canvi, són exposicions en clau d'anècdotes de joventut, sovint pitoresques, còciques, burlesques i bigarrats, típics de la poesia folclòria més abarrocada. En un sol sonet, el 45, trobem: «criol», «dàlmata», «gal·les», «gavate», «esclau», «iber», «semita». (En d'altres, expoliatos a l'atzar, hi trobarem «Atenes», «romà», i «turc» (50), i «groc» (56); al primer poema de *Les Jovials Omages*, el sogrieg llibre de Foix, hi trobem «cardines», «mameluc», «geissers», «ibèric», «etrusc», «etiop», «molió» i «dania»). Allò que sovintega més, allò que realment caracteritza aquestes seccions del llibre i en fa un cas únic dins la poesia catalana és, però, la seva extraordinària riquesa de jocs de paraules, la seva embriaguesa de troballes verbals. Vegem-ne uns exemples: «gabi entre gasas» (44,14), «La mar, Marcellà Cola» (46,5), «Que si que ad» (52,2), «dall, dall» (55, 6) [caldrà veure, a més, si es equant cas al primer met i fer ferència al cognom de Salvador Dalí, cosa possible atesos els fets biogràfics, però no pas segura], «als dats als déus» (56,8); tots aquests procediments fonètics semblen haver influït en els sonets de Joan Brossa. Un altre procediment important, la rima interna, vegem-ne uns quants exemples: «dus, i te'n riu» (50, 1), «[Tare] / Del meu burp» (50,6), «Balla davant la palla» (52, 7), «Cada veia a la bola» (53,9), «O-i! Jep i gapó i gapic, o-i! (57,3): variats més complexos, que inclou la formació de derivats). Notem també la presència de rimes inèdites, i d'altra banda sovint filigades al món modern: «URSS/ obscurs» (56,7), i, encara, «introt/ Freud» (58,9-12), «ica/ antics» (60, 11-13).

He tractat la part quarta i la cinquena com una unitat; de fet ho són, i el poeta mateix ho lesina en la nota que, amb el títol de «Desolrec» obra Sol, i de dol. El to solenne, us pèl acut-

1973. Mirant un dels seus objectes trobats naturals. (Foto: Barceló.)

tant, noblement ascòtic i moral, es decanta en aquests sonets cap a l'exaltació —Gabriel Ferrater, en el pròleg a *Els Jovials Transparents* (1968), parlava d'«exhalació frenètica», tot retraient l'exemple del sonet 37—: és com un pròleg de poesia lírica, dançada, ham dit abans, i el poeta mateix escriu: «Que jo sé Dónis i sé Narcís» (54, 4, 8 i 14).

Per contrast, la darrera secció del llibre —que significativament s'obre amb una citació del *Passer* de Roca de Conella— conté una sèrie de deu espèrrides sonets religiosos, inòbits pel seu tema dins la poesia folclòria. El tractament, però, és típic del poeta: hi retrobem fins i tot el gust pels gentilicis exòtics: «—Ligat de mans i soc com un hindú» (61,5)— i el tema de l'ordre, el senty i l'equilibri es retroba aquest cop sotmès a la voluntat divina —«L'Absolut que ordena Vostra Mort» (64,14)—. L'instat, el fruit zenencial, el món visible, «ens és un plaer, Senyor» (65, 11) i, si abans el poeta ens parlava del Temple, la Farga i el Palau, ara ens presenta «El Pic, la Vall i el Pla; l'Ordre Cabdal» (64,4). Retrobem, també, la unitat metafísica: «L'Única Vos, la Imatge i el Seu Nom» (70,14, vers que clou el llibre). Res, però, no ens indica en els textos mateixos que el poeta pensa en una religiositat catòlica, ni tan sols específicament cristiana. Els sonets són d'alguns purpents amb un Déu que encarna l'Absolut; l'home s'hi pleny, amb accorts de tradició bíblica i medieval, de la seva condició, i demana, com un sacerdot: «Fau, Senyor Déu, el meu treball més dur» (61,1) i es presenta el mateix com un ésser de confusió i penitència: «I en juny evocó avont amb el cos bald» (68,2), «Uns mans en cru i el sent signat amb can-dra» (70,1), «Tot de cordis, Senyor Déu» (70,9) [recordem que, en començar el llibre [4,3], afirmava, en canvi, davant el món: «res no de confús»], encara, «I al pèl claus alimaves escenc/ Tot de més fons» (70,12-13). El llibre, així, clou el cicle; la meditació ha acomplert la seva trajectòria. Des de la reflexió inicial, el poeta ens ha mostrat l'anys d'ordre, l'equilibri entre aventura i contenció, l'arrelament, l'acompliment en l'amor, els jocs efímers de la joventut, la dramàtica roquesta final de l'Absolut davant el no-res. Les dues primeres parts del llibre n'han exposat els temes; les altres quatre els han desenvolupat, per l'ordre que hem vist (amor—joventut—dionísica—angoixa metafísica, desig d'ordre i d'Absolut). Aquestes notes —necessàriament incompletes, però que jo no hauria pogut massa desordenades— només es proposaven de fer entendre aquest itinerari interior d'un dels llibres cabdals de la poesia catalana moderna, i de remarcar-ne uns quants fets d'ocul. — PÈRE GIMFERRER.